

Zo heb ik er nog nooit naar gekeken!

Een werkvorm waardoor Bijbelverhalen van betekenis kunnen zijn voor leerlingen

ANNET DE GROOT-VAN BEEM

Oud is 'out' denken leerlingen vaak wanneer de Bijbel ter sprake wordt gebracht in de lessen godsdienst/levensbeschouwing. Een oud boek, niet meer van deze tijd, met verhalen die er voor mijn leven niet toe doen. Deze aanname kunnen veel docenten GL ontkrachten wanneer ze hun leerlingen weten te verleiden om de diepte in te gaan met het verhaal. Om zelf ook te leren hoe ik leerlingen anders naar een Bijbelverhaal kan laten kijken, heb ik met een bijzondere werkvorm onderzocht hoe ik leerlingen gevoelig kan maken voor hoe een oud verhaal betekenis kan hebben voor hun leven in deze tijd. Hiervoor liet ik leerlingen werken met gedragspatroongrafieken om hen die betekenisvolle samenhang te laten ontdekken. In dit artikel deel ik deze werkvorm graag.

In het eerste jaar van de Opleiding Theologie en Levensbeschouwing op de Hogeschool Windesheim, heb ik in een van de colleges kennisgemaakt met de methodiek 'systeemdenken'. Daarin leren leerlingen op een gestructureerde manier patronen in hun denken en doen ontdekken (Jutten, 2007). Ik bedacht dat 'systeemdenken' mogelijk heel geschikt is om leerlingen te helpen verdiepend en kritisch na te laten denken naar aanleiding van een levensbeschouwelijk thema.

Het werken met een gedragspatroongrafiek maakt leerlingen meer sensibel voor de gevoelens en dilemma's die in Bijbelverhalen aan bod komen.

In mijn laatste studiejaar ontwikkelde ik daarom een praktijkgericht onderzoek en koos ik voor een onderdeel uit het systeemdenken, namelijk het werken met gedragspatroongrafieken. Ik onderzocht of het werken met die grafieken een bijdrage kon leveren aan het stimuleren van de hermeneutische leerlingcompetentie (Van Swetselaar & Visser, 2011) in de lessen GL van de onderbouw van

het voortgezet onderwijs. Mijn antwoord na mijn onderzoek was bevestigend. Het werken met een gedragspatroongrafiek maakt leerlingen meer sensibel voor de gevoelens en dilemma's die in Bijbelverhalen aan bod komen, omdat ze direct met de emoties in het verhaal aan de slag gaan door deze onder te brengen in een grafiek. Hierdoor krijgt de leerling beter inzicht in wat een Bijbelverhaal voor zichzelf kan betekenen.

Ik heb met deze methodiek gewerkt met 3-vmbo-leerlingen. Zij zijn veelal visueel ingesteld en proberen liever iets uit. Ze leren door te doen. Het maken en daarna samen praten in kleine groepjes over hun eigen gedragspatroongrafiek sloot goed bij deze behoefte aan.

Hermeneutische competentie

“De leerling is hermeneutisch competent wanneer hij visies op mens, wereld en God, en uitingen daarvan in levensbeschouwelijke tradities (her)kent en begrijpt en deze weet te waarderen.” (Van Swetselaar & Visser, 2011) Voor leerlingen is deze competentie moeilijk, omdat zij aannemen dat Bijbelverhalen geen waarde kunnen hebben voor hun leven; ze zijn oud en dus ‘out’. Dit gedachtepatroon wilde ik doorbreken. Ik wilde mijn leerlingen leren verwoorden wat een Bijbelverhaal voor hen zelf zou kunnen betekenen. Meer aandacht daarbij voor het zelf verwoorden is belangrijk, omdat juist in een gesprek een link kan worden gelegd tussen het Bijbelverhaal en de situatie van de hedendaagse leerling. Voor de leerlingen is het belangrijk om het verhaal te ontstollen (Roebben, 2008, p. 171) uit een traditionele betekenis, zodat het verhaal een ‘springlevende en flitsende’ ervaring voor het nu wordt. Door het verhaal in het groeps-gesprek naar de huidige tijd te halen, kunnen leerlingen beter inzien dat een Bijbelverhaal ook hen nog iets te zeggen kan hebben in deze tijd.

Oordeelsvorming of meningsvorming gaat volgens het systeemdenken het beste als een leerling niet alleen de tekst leest of hoort maar er ook over tekent, schrijft of praat.

Beter inzicht krijgen in verhalen

Een gedragspatroongrafiek is een visueel hulpmiddel uit het systeemdenken dat een patroon van verandering in de loop van de tijd kan laten zien, een toename of afname van de elementen/emoties. Door hiervan gebruik te maken leert een leerling kritisch te luisteren naar een verhaal. Door het zelf intekenen van de gedragspatroongrafiek leert de leerling op een andere manier te oordelen over de inhoud van het verhaal. Oordeelsvorming of meningsvorming gaat volgens het systeemdenken het beste als een leerling niet alleen de tekst leest of hoort maar er ook over tekent, schrijft of praat (Jutten, 2013, p. 124). Jan

Jutten (2007) beschrijft verder hoe leerlingen beter inzicht krijgen in verhalen en de emoties die daarbij naar voren komen, als deze in een gedragspatroongrafiek worden gevisualiseerd. Leerlingen ontdekken dat er verschillende denkpatronen zijn.

In mijn onderzoek heb ik gewerkt met het welbekende Bijbelverhaal ‘De verloren zoon’. Figuur 1 is een voorbeeld van een gedragspatroongrafiek zoals deze kan worden gemaakt tijdens het vertellen van dit verhaal. In de grafiek staat op de x-as de tijd, terwijl op de y-as een gevoel of emotie staat, die kan afnemen of toenemen. In het verhaal van de verloren zoon zijn we uitgegaan van de mate van geluk in het leven van de zoon die zijn erfenis opvroeg bij zijn vader en daarmee de wereld introk.

Figuur 1. Gedragspatroongrafiek bij het Bijbelverhaal ‘De verloren zoon’

Je ziet in figuur 1 dat het geluk in het verhaal van de verloren zoon toe- en afneemt in de tijd. Dit geluk is afhankelijk van de dingen die in zijn leven gebeuren. Door deze grafiek wordt het geluk van de verloren zoon inzichtelijk. Door de tekeningen en plaatjes die in de grafiek worden ingebracht, is het verhaal bijna in één oogopslag te begrijpen. Als de leerlingen in de les een gedragspatroongrafiek maken, kunnen zij tekeningetjes zoals pictogrammen of smiley's gebruiken.

Werken met gedragspatroongrafieken in de les

Werken met gedragspatroongrafieken bestaat over het algemeen uit vier opeenvolgende stappen (Jutten, 2008, p. 55), waarbij de eerste twee stappen in de voorbereiding thuis horen en de laatste twee in de uitvoering:

1. Je zoekt een betekenisvol Bijbelverhaal (of andere verhalen).
2. Je zoekt naar de belangrijke emoties die het verhaal kan oproepen. Bij deze stap gaat het om de vraag wat de belangrijkste elementen (goed/kwaad, geluk/ongeluk, blijdschap/verdriet) zijn die in dit verhaal een rol spelen. Daarbij kijk je naar hoe emoties kunnen toe- en afnemen. Zorgvuldig zoeken

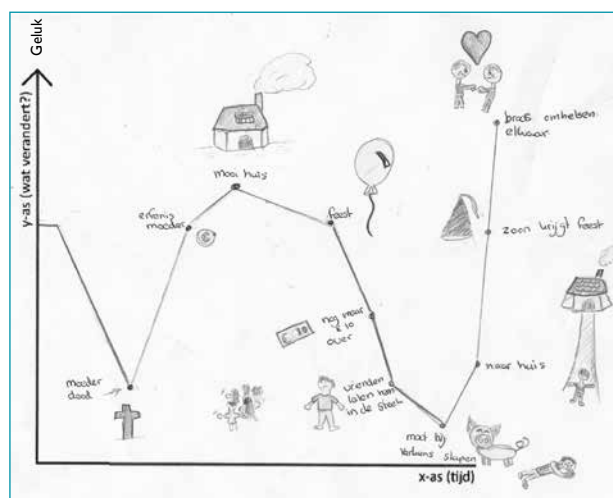
naar deze elementen die de denkpatronen van leerlingen zichtbaar kunnen maken, is het moeilijkste van het systeemdenken. Maar het is ook het belangrijkste in de voorbereiding, omdat leerlingen zich daarmee kunnen identificeren. Zo kan het verhaal betekenisvol worden voor hun leven.

3. Je vertelt het verhaal en leerlingen tekenen in een lege gedragspatroongrafiek hoe de variabele 'emotie' in de loop van de tijd toe- of afneemt. Je kunt de hoofdpersonen over de leerlingen verdelen om verschillende perspectieven aan te brengen. Na het verhaal kunnen de leerlingen de grafiek nog aanvullen met korte teksten, tekeningen of pictogrammen.
4. De leerlingen bespreken hun getekende grafieken in groepjes. Ze kijken naar verschillen en overeenkomsten, en vertellen elkaar het verhaal zoals dat gepresenteerd wordt door de grafieklijn. Je kunt leerlingen voor dit gesprek (hulp)vragen geven die over de verschillende personen in het verhaal gaan. Bijvoorbeeld: Wanneer is het geluk het hoogst bij de verloren zoon? En wat gebeurt er dan met de vader? Vind je het terecht dat de oudste broer boos is? Of: hoe had de vader kunnen voorkomen dat de zoon vertrok?

De leerlingen hebben leren kijken naar een emotie in een Bijbelverhaal en deze leren vertalen naar en vergelijken met hun eigen emoties.

Leeropbrengsten

Door het tekenen van een gedragspatroongrafiek tijdens het vertellen van een verhaal maakt de leerling visueel duidelijk wat hij gehoord heeft. Door de grafieken daarna te bespreken in de groepen, leren de leerlingen hun eigen grafiek aan

elkaar te verwoorden en te vertellen.

Ik heb in mijn lessen gezien dat de leerlingen intensief bezig gaan met het verhaal en de grafieken. Door zich te focussen op de emotie van een figuur in het Bijbelverhaal en die emotie te vertalen naar een grafiek, konden zij het verhaal beter eigen maken en inzicht

krijgen in de gevoelens en dilemma's in het verhaal. Door de vragen en opdrachten gingen zij niet alleen nadenken over de emoties die voorkomen in het verhaal, maar deze ook verbinden aan de emoties in hun eigen leven. Hierdoor ontdekten zij bovendien een betekenisvolle samenhang met de huidige tijd. De leerlingen hebben leren kijken naar een emotie in een Bijbelverhaal en deze leren vertalen naar en vergelijken met hun eigen emoties. Doordat zij hierover gesprekken met elkaar gevoerd hadden, konden zij bij elkaar zien wat die teksten kunnen betekenen. Hier raakt het werken met gedragspatroongrafieken de eindkwalificatie van de hermeneutische competentie.

Vooraf in de onderlinge dialoog leren de leerlingen verwoorden wat het Bijbelverhaal voor henzelf betekent. Oud is niet meer per definitie 'out', maar van het oude verhaal kun je leren.

Sterke punten

Een sterk punt van het gebruik van de gedragspatroongrafieken is de didactische waarde: je spreekt met deze werkvorm meerdere intelligenties aan (Gardner, 2010). Daarbij vinden de meeste leerlingen het leuk om ermee in de les te werken. Een ander sterk punt is dat het leerlingen meer aanzet tot het leren verwoorden van wat levensbeschouwelijke teksten voor henzelf kunnen betekenen. Omdat de leerling in eerste instantie een emotioneel maakt van het verhaal en daarna met andere leerlingen daarover in gesprek gaat, wordt het de leerling meer inzichtelijk wat het Bijbelverhaal voor henzelf betekent. Andere leerlingen hebben een lijn die van de eigen lijn afwijkt, bijvoorbeeld omdat deze het verhaal anders heeft beleefd of omdat er een gedragspatroongrafiek is gemaakt vanuit het perspectief van een andere persoon in het verhaal.

Vooraf in de onderlinge dialoog leren de leerlingen verwoorden wat het Bijbelverhaal voor henzelf betekent. Oud is niet meer per definitie 'out', maar van het oude verhaal kun je leren.

Literatuur

- Delfos, M. F. (2010). *Ik heb ook wat te vertellen*. Amsterdam: SWP.
- Delfos, M. F. (2009). *Ontwikkeling in vogelvlucht*. Amsterdam: Pearson.
- Gardner, H. (2010). *Soorten intelligenties*. Amsterdam: Nieuwezijds.
- Jutten, J. (2013). *Van moetisme naar moreel besef*. Schinnen: Natuurlijk leren.
- Jutten, J. (2008). *Ont-moeten*. Schinnen: Natuurlijk leren.
- Jutten, J. (2007). *Systeemdenken in een lerende school*. Schinnen: Natuurlijk leren.
- Roebben, B. (2008). *Godsdienstpedagogiek van de Hoop*. Voorburg: Acco Leuven.
- Swetselaar, R. van & Visser, T. (2011). *Leerlingcompetenties Godsdienst/Levensbeschouwing*. Woerden: Hermes.